

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพราะการศึกษาคือกระบวนการถ่ายทอดความรู้และวัฒนธรรม ที่บุคคลนำมาพัฒนาความสามารถทั้งทางด้านทัศนคติ และพฤติกรรมตามค่านิยมของสังคม เพื่อเป็นแนวทางในประพฤติปฏิบัติตน ให้เป็นประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมในทางที่ดี ทั้งความประพฤติภายนอกและคุณธรรมภายใน (ประกาศศรี สีอำไพ, 2535)

ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เกี่ยวกับการศึกษาดอนหนึ่งมีความว่า “การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของชีวิตเพราะเป็นรากฐานสำหรับช่วยให้บุคคลสามารถก้าวไปถึงความสุขความเจริญทั้งปวง ทั้งของตนเองและของส่วนรวม” (อ้างถึงใน กัลยาณี ปฎิมาพรเทพ , 2537) ดังนั้นการศึกษาก็เป็นเครื่องมือและกระบวนการอย่างต่อเนื่องอย่างหนึ่ง ที่ช่วยให้มนุษย์มีความเจริญงอกงามสามารถปรับตัวได้ และมีความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่พึงประสงค์ (สุมน อมรวิวัฒน์ , 2533) เพราะเป้าหมายของการศึกษา คือการพัฒนาคุณธรรมเพื่อให้คนละกิเลส ละความเห็นแก่ตัว ทำให้บุคคลมีสันติสุข และสังคมมีสันติภาพมากขึ้น (พุทธทาสภิกขุ , 2527) ด้วยเหตุที่การศึกษามีความสำคัญเช่นนี้ ทุกประเทศจึงได้มุ่งเน้นให้ประชากรทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม โดยเน้นที่การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นสำคัญ

สำหรับประเทศไทยการศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่รัฐจัดบริการเพื่อปวงชน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พร้อมที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคม ตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองดี ตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต ทนต่อการเปลี่ยนแปลง มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ทำงานเป็น และ ครองชีวิตอย่างสงบสุข (กระทรวงศึกษาธิการ , 2535) ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ

ฉบับประชาชนที่ได้ระบุสิทธิทางการศึกษาไว้ว่า “มาตรา ๔๓ บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้น พื้นฐานไม่น้อยกว่า สิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ การกำหนด “สิทธิของผู้เรียน” ไว้เป็นกฎหมายเช่นนี้เท่ากับเป็นการรักษาผลประโยชน์ของคนทั้ง ๖๐ ล้านคน เพราะถ้ารัฐจัดไม่ทั่วถึงหรือไม่มีคุณภาพ ผู้เรียนสามารถเรียกร้องบริการจากรัฐได้ (รุ่ง แก้วแดง , 2540)

ดังนั้นการศึกษาในระดับประถมศึกษาจึงมีความสำคัญมาก เพราะเป็นการส่งเสริมพัฒนาการและประสบการณ์แก่คนส่วนใหญ่ของประเทศ (สุมน อมรวิวัฒน์ , 2533) โดยเฉพาะเด็กซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีค่าของสังคม ทั้งนี้เนื่องจากเด็กที่เติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ ข่อมจะเป็นกำลังอันสำคัญของประเทศชาติในอนาคต ฉะนั้น การปกป้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กให้มีความพัฒนาที่สมบูรณ์ ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคมตลอดจนเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็ก จึงเป็นการกิจสำคัญ ที่ผู้ใหญ่และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องร่วมมือกันดำเนินการอย่างเต็มความสามารถ (กรมการศาสนา , 2537) เพื่อให้เด็กและเยาวชนไทยมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังนี้

1. มีสายใยผูกพันกับสมาชิกในครอบครัว
2. มีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจ เจริญเติบโตสมวัย มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม มั่นคง มีความเคารพและภาคภูมิใจในตนเอง
3. มีวัฒนธรรมที่ดีงาม เข้าใจหลักการที่ถูกต้องของศาสนา สาระแก่นแท้ของชีวิต และคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. มีความสามารถในการสื่อสารมากกว่า 1 ภาษา รู้จักใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และเข้าใจถึงสาระประโยชน์เพื่อนำมาประยุกต์ใช้อย่างกลมกลืนกับวัฒนธรรมไทย
5. เลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีวินัย มีเหตุผล และพร้อมที่จะเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม
6. เข้าใจสิทธิ และหน้าที่ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน และการทำงาน รวมทั้งเคารพสิทธิของผู้อื่น
7. รู้จักคิดไม่มกมาย และรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อการพึ่งตนเอง ตลอดจนเห็นคุณค่าของพลังงาน และประหยัดพลังงานทุกประเภท

8. มีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย เป็นผู้ผลิตที่รับผิดชอบต่อสังคม รู้จักสร้างงานและอาชีพอิสระที่มีระบบการจัดการที่ดี

9. รับผิดชอบต่อในการรักษาและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

10. รู้จักปรับเปลี่ยนแนวคิด และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ , 2538)

การจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา เป็นหน้าที่หลักของรัฐที่ได้ดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อให้บริการแก่ประชาชนอย่างทั่วถึง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ , 2535) แต่ถึงแม้ว่ารัฐได้พยายามเร่งระดมสรรพกำลังจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาร่วมกันจัดการศึกษา เพื่อให้โอกาสแก่เด็กทุกคนตามความสามารถและโดยเท่าเทียมกันแล้ว ยังพบว่ายังมีเด็กอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่รัฐจัดให้ ซึ่งมีสาเหตุต่างกัน เด็กกลุ่มนี้เรียกว่าเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา ซึ่งหมายถึง เด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบากและไม่มีโอกาสได้รับบริการขั้นพื้นฐานการพัฒนาหรือการศึกษาตามปกติที่รัฐพึงจัดให้ (กรมการศาสนา , 2538) ขาดโอกาสได้รับการดูแลและพัฒนาอย่างสมวัย ตกอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพกายและจิต (วัลลภ ตังคณานุกฤษ , 2536)

ลักษณะของเด็กด้อยโอกาส สามารถแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ หลายประเภท ดังที่กองการศึกษาพิเศษ กรมสามัญศึกษา ได้จำแนกลักษณะของเด็กด้อยโอกาสออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. เด็กพิการ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการศึกษาพิเศษ ได้แก่
  - 1.1 เด็กตาบอด
  - 1.2 เด็กหูหนวก
  - 1.3 เด็กปัญญาอ่อน
  - 1.4 เด็กร่างกายพิการ และเด็กเจ็บป่วยเรื้อรัง
2. เด็กด้อยโอกาส ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการศึกษาสงเคราะห์ ได้แก่
  - 2.1 เด็กในชุมชนแออัด
  - 2.2 เด็กชาวเขา
  - 2.3 เด็กชาวเรือ เด็กชาวเล
  - 2.4 เด็กในชนบทห่างไกล หรือท้องถิ่นทุรกันดาร

- 2.5 เด็กกำพร้า หรือขาดผู้อุปการะ
- 2.6 เด็กที่เป็นบุตรหลานผู้ได้รับภัยคุกคาม
- 2.7 เด็กที่เป็นบุตรหลานผู้ป่วยโรคเรื้อน

คณะกรรมการพัฒนาการศึกษาอบรมและเลี้ยงดูเด็ก ได้จำแนกลักษณะของเด็กด้อยโอกาส ดังนี้

1. เด็กถูกทอดทิ้ง
2. เด็กเร่ร่อน
3. เด็กพิการทางร่างกายและสติปัญญา
4. เด็กถูกทารุณ
5. เด็กไทยอพยพย้ายถิ่น
6. เด็กไร้สัญชาติ
7. โสเภณีเด็ก
8. เด็กถูกใช้แรงงาน
9. เด็กที่ติดเอดส์
10. เด็กต่างชาติ

(อ้างอิงในกรมการศาสนา, 2538)

จากที่กล่าวมา การจัดประเภทตามลักษณะของเด็กด้อยโอกาสมีความแตกต่างกันตามสภาพการมองปัญหาของแต่ละหน่วยงาน นั่นคือการกำหนดประเภท จะเป็นไปตามลักษณะของพื้นที่ หรือมีลักษณะที่ผสมผสานกัน

ดังนั้นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานควรคำนึงถึงการให้บริการที่มีคุณภาพและมีการดำเนินงานอย่างจริงจังเพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส (ประภาพรรณ ไชยวงษ์, 2535) สมดังที่กล่าวไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและเยาวชน ปี พ.ศ. 2535 ข้อ 28 และข้อ 29 ซึ่งมีเนื้อความดังนี้

ข้อ 28

1. รัฐภาคียอมรับสิทธิของเด็กที่จะได้รับการศึกษา และเพื่อที่จะให้สิทธินี้บังเกิดผลตามลำดับ และบนพื้นฐานของโอกาสที่เท่าเทียมกัน รัฐภาคีจะ

ก) จัดการศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นภาคบังคับที่เด็กทุกคนสามารถเรียนได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

ข) สนับสนุนการพัฒนาของการศึกษาระดับมัธยมในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงการศึกษาศายสามัญและสายอาชีพ จัดการศึกษาให้แพร่หลายและเปิดกว้างแก่เด็กทุกคน และดำเนินการที่เหมาะสม เช่น การนำมาใช้ซึ่งการศึกษาแบบให้เปล่า และการเสนอให้ความช่วยเหลือทางการเงินในกรณีจำเป็น

ค) ทำให้การศึกษาในระดับสูงเปิดกว้างแก่ทุกคนบนพื้นฐานของความสามารถ โดยทุกวิธีการที่เหมาะสม

ง) ทำให้ข้อมูลข่าวสาร และการแนะแนวทางการศึกษาและอาชีพ เป็นที่แพร่หลาย และเปิดกว้างแก่เด็กทุกคน

จ) ดำเนินมาตรการเพื่อการสนับสนุนการเข้าเรียนอย่างสม่ำเสมอ และลดอัตราการออกจากโรงเรียนกลางคัน

2. รัฐภาคีจะดำเนินการที่เหมาะสมที่จะประกันว่า ระเบียบวินัยของโรงเรียนได้กำหนดขึ้น ในลักษณะที่สอดคล้องกับศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของเด็กและสอดคล้องกับอนุสัญญา

3. รัฐภาคีจะส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือระหว่างประเทศในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อที่จะเกื้อกูลต่อการขจัดความเขลาและการไม่รู้หนังสือทั่วโลก และเอื้ออำนวยให้ได้รับความรู้ทางวิชาการและทางเทคนิค และวิธีการสอนสมัยใหม่เกี่ยวกับเรื่องนี้ ความต้องการของประเทศกำลังพัฒนาจะได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษ

ข้อ 29

รัฐภาคีตกลงว่า การศึกษาของเด็กจะมุ่งไปสู่

ก) การพัฒนาบุคลิกภาพ ความสามารถพิเศษ และความสามารถทางด้านร่างกายและจิตใจของเด็ก ให้เต็มศักยภาพของเด็กแต่ละคน

ข) การพัฒนาความเคารพต่อสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นพื้นฐานและต่อหลักการที่วางไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติ

ค) การพัฒนาความเคารพต่อบิดามารดาของเด็ก เอกสิทธิ์ทางวัฒนธรรม ภาษา และค่านิยมของเด็กนั่นเอง และต่อค่านิยมของชาติที่เด็กนั้นอาศัยอยู่ และต่อค่านิยมถิ่นกำเนิดของเขา และต่ออารยธรรมอื่น ๆ ที่แตกต่างไปจากของเขาเอง

ง) การเตรียมเด็กให้มีชีวิตที่มีความรับผิดชอบในสังคมที่เสรีด้วยจิตสำนึกแห่งความเข้าใจกัน สันติภาพ ความอดกลั้น ความเสมอภาคทางเพศ และมีมิตรภาพในหมู่มวลมนุษยชนทุกกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มคนชาติ กลุ่มศาสนา ตลอดจนในหมู่คนพื้นเมืองดั้งเดิม

จ) การพัฒนาความเคารพต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ , 2538) นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนยังได้ระบุถึงการคุ้มครองและการให้การศึกษอบรมแก่เด็กดังที่ปรากฏในมาตรา ๕๓ ดังข้อความต่อไปนี้ “มาตรา ๕๓ เด็ก เยาวชน และบุคคลในครอบครัว มีสิทธิได้รับความคุ้มครองโดยรัฐ จากการใช้ความรุนแรงและการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม เด็กและเยาวชนซึ่งไม่มีผู้ดูแล มีสิทธิได้รับการเลี้ยงดูและการศึกษอบรมจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

จากมาตราข้างต้น เด็กและเยาวชนทุกคน ซึ่งรวมทั้งที่ไม่มีผู้ดูแลและมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง ได้รับการเลี้ยงดูและศึกษอบรมจากรัฐ (รุ่ง แก้วแดง , 2540)

แต่ในสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันก็ยังปรากฏชัดเจนว่า มีเด็กมากกว่า 100 ล้านคนที่ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษา (ประภาพรรณ ไชยวงษ์ , 2535)

เนื่องจากการศึกษาในปัจจุบัน มุ่งเน้นสำหรับผู้ที่มีโอกาสทางสังคมและเศรษฐกิจเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่กลุ่มเด็กด้อยโอกาส ไม่ได้ได้รับการส่งเสริมทางการศึกษาเท่าที่ควร สภาพแวดล้อมด้อยโอกาสทางการศึกษาของเด็กเหล่านี้ นับว่าเป็นปัญหาที่สำคัญที่ต้องรีบแก้ไข เพราะการขาดโอกาสที่จะได้รับการศึกษา ข่อมส่งผลกระทบต่อพัฒนาในด้านอื่น ๆ ของเด็กชะงักลง ฉะนั้นในการแก้ไขปัญหาความด้อยโอกาสทางการศึกษาจะต้องอาศัยความร่วมมือจากสถาบัน องค์กร และหน่วยงานต่าง ๆ มาช่วยเหลือ (ไพฑูริย์ สนิลรัตน์ , 2536)

สถาบันพระพุทธศาสนา เป็นสถาบันหนึ่งที่สามารถให้ความช่วยเหลือแก่เด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาได้ เพราะสถาบันพระพุทธศาสนามีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถอยู่มาก คือ พระสงฆ์นั่นเอง (กมล รอดคล้าย, 2536)

พระสงฆ์มีบทบาททางสังคมมาโดยตลอดทั้งในอดีตและปัจจุบัน (เรื่องรัตน์ วงศ์ปราโมทย์, 2531) ดังที่พระมหาประยูร ปยุตโต (2527) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคม ดังนี้

1. ให้การศึกษา หมายถึง อบรมสั่งสอน แนะนำผู้อื่นให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยดี โดยอาศัยความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม
2. เผยแผ่ หมายถึง การช่วยเหลือให้มีการประพฤติปฏิบัติธรรมเป็นประโยชน์แผ่ออกไปในสังคมอย่างกว้างขวาง
3. สงเคราะห์ หมายถึง การให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนโดยบริสุทธิ์ใจพร้อมกับปฏิบัติหน้าที่ทางสมณเพศของตน รักษาเกียรติและความบริสุทธิ์ของสถาบันสงฆ์ไว้

สังคมไทยมีพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถอยู่มากมาย ทั้งพระสงฆ์ที่เป็นนักปราชญ์เผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสงฆ์ที่สร้างวัดให้เป็นวัด รวมทั้งพระสงฆ์ที่ช่วยเหลือชาวบ้านให้พ้นจากความทุกข์และความยากจน (สุนน อมรวิวัฒน์, 2533) พระสงฆ์เหล่านี้บ้างก็เป็นพระสงฆ์นักพัฒนาโดยธรรมชาติ บ้างก็เป็นผลจากการศึกษาเล่าเรียนในระดับมหาวิทยาลัยสงฆ์

พระสงฆ์กลุ่มนี้ มีลักษณะของความเป็นผู้นำ มีความเสียสละสูง และเห็นแก่ประโยชน์สุขของประชาชนมากกว่าประโยชน์สุขของตนเอง ดังนั้นพระสงฆ์จึงมีบทบาท ในการเป็นผู้นำชีวิตของชุมชน ซึ่งบทบาทของพระสงฆ์ มีความแตกต่างกันออกไป แล้วแต่ความสามารถพิเศษของแต่ละรูป บางรูปก็เน้นที่การเทศน์อบรม ประชาชน บางรูปก็เน้นการเข้าไปเป็นผู้ นำด้านสาธารณูปโภคแก่ชุมชน เป็นแกนนำในการจัดตั้งสหกรณ์ข้าว สหกรณ์ควาย เลี้ยงเด็กยากจน สอนวิชาชีพแก่เยาวชน (คณินนิตย์ จันทบุตร, 2532) ซึ่งพระสงฆ์เกือบทุกรูปดำเนินการในหลาย ๆ บทบาท แต่อาจเน้นหนักไปด้านใดด้านหนึ่ง (เรื่องรัตน์ วงศ์ปราโมทย์, 2531)

สำหรับบทบาทของพระสงฆ์ ในด้านการให้บริการการศึกษาแก่สังคม พระมหาสมทรง สิริธโร (2525) ได้เสนอไว้ดังนี้

1. จัดตั้งโรงเรียนสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์
2. การไปสอนวิชาศีลธรรมตามโรงเรียนต่าง ๆ

3. จัดตั้งโรงเรียนและดำเนินการเองในรูปของโรงเรียนราษฎร์ ซึ่งพระสงฆ์ทำการสอนในวิชาต่าง ๆ ที่ไม่ขัดกับสมณภาวะ

การให้พระสงฆ์เข้ามาบิณฑบาตในการศึกษาของชาติ ทำให้เด็กและสังคมเห็นความสำคัญของพระสงฆ์มากขึ้น เพราะท่านเป็นผู้ทรงคุณธรรม ย่อมได้รับความเคารพนับถือและเลื่อมใสทำให้มีผลสะท้อนในด้านศีลธรรมของสังคม และเป็นผลให้เกิดความมั่นคงแก่พุทธศาสนาด้วย

ดังนั้นพระสงฆ์จึงสามารถช่วยเหลือและแก้ไขปัญหา เด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาให้ลดน้อยลงไปได้

ในปัจจุบันสังคมไทยมีพระสงฆ์หลายรูป ที่ได้ปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมการศึกษาระดับ-ประถมศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาการปฏิบัติงานของพระสงฆ์เหล่านั้น ว่ามีวิธีการปฏิบัติงานอย่างไร เพื่อให้บุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ทราบข้อมูลพื้นฐานและตระหนักถึงการทำงานของพระสงฆ์ เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้พระสงฆ์ ได้ปฏิบัติงานต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการปฏิบัติงานของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการศึกษาระดับประถมศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา ในด้านความเป็นมาในการปฏิบัติงาน หลักธรรมที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน แนวปฏิบัติและวิธีการดำเนินงาน ปัจจัยที่ส่งเสริมการปฏิบัติงาน และปัญหาในการปฏิบัติงาน

ขอบเขตของการวิจัย

1. การศึกษาการปฏิบัติงานของพระสงฆ์ เป็นการศึกษาในด้านความเป็นมาในการปฏิบัติงาน หลักธรรมที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน แนวปฏิบัติและวิธีการดำเนินงาน ปัจจัยที่ส่งเสริมการปฏิบัติงาน และปัญหาในการปฏิบัติงาน

2. การเก็บข้อมูล เก็บจากประชากรที่เป็นพระสงฆ์ที่ก่อตั้งหรือบริหารงานในการส่งเสริมการศึกษาระดับประถมศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา เด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ในความอุปการะของพระสงฆ์ พระสงฆ์หรือฆราวาสที่ร่วมในการปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา และครูในโรงเรียนที่เด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาเรียนอยู่

ข้อตกลงเบื้องต้น

วัดที่ผู้วิจัยเดินทางไปเก็บข้อมูลเป็นวัดที่รับอุปการะเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาและส่งเสริมการศึกษาในระดับประถมศึกษาให้แก่เด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาการปฏิบัติงานของพระสงฆ์ หมายถึง การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการศึกษาระดับประถมศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา ในด้านความเป็นมาในการปฏิบัติงาน หลักธรรมที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน แนวปฏิบัติและวิธีการดำเนินงาน ปัจจัยที่ส่งเสริมการปฏิบัติงาน และปัญหาในการปฏิบัติงาน

ความเป็นมาในการปฏิบัติงาน หมายถึง สาเหตุหรือแรงจูงใจในการมาปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา วัตถุประสงค์ในการปฏิบัติงาน ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน การประชาสัมพันธ์งาน และพัฒนาการของงาน

หลักธรรมที่ใช้ในการปฏิบัติงาน หมายถึง หลักธรรมที่พระสงฆ์ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมการศึกษาระดับประถมศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา หลักธรรมที่ใช้กับบุคลากรที่ร่วมงาน และหลักธรรมที่ใช้ในการปกครองและการอบรมเลี้ยงดูเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ในความอุปการะ

แนวปฏิบัติและวิธีการดำเนินงาน หมายถึง แนวทางในการดำเนินงานและขั้นตอนการดำเนินงานของพระสงฆ์ เพื่อส่งเสริมการศึกษาระดับประถมศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา ได้แก่ การวางแผนงานกำหนดขั้นตอนการดำเนินงาน การรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษามาอุปการะ การปกครองและการอบรมเลี้ยงดูเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ในความอุปการะ การปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ในความอุปการะ การฝึกอาชีพให้แก่เด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ในความอุปการะ การส่งเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาเข้าศึกษาในโรงเรียน การติดตามและแก้ปัญหาการเรียน การส่งต่อและการติดตามผลเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาแล้ว

ปัจจัยที่ส่งเสริมการปฏิบัติงาน หมายถึง ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมการศึกษาระดับประถมศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาของพระสงฆ์ ประกอบด้วยปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายในของพระสงฆ์ ปัจจัยภายนอกได้แก่ ทุนและงบประมาณ จำนวนอาคารสถานที่ และบุคลากรที่ร่วมงาน ปัจจัยภายในของพระสงฆ์ ได้แก่ พื้นฐานทางการศึกษาของพระสงฆ์ ความสามารถเฉพาะตัวของพระสงฆ์ และผลงานและบารมีของพระสงฆ์

ปัญหาในการปฏิบัติงาน หมายถึง การที่การปฏิบัติงานของพระสงฆ์ไม่สามารถดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อันเนื่องมาจากสาเหตุต่าง ๆ เช่น เงินทุนและงบประมาณ อาคารสถานที่ บุคลากรที่ร่วมงาน ความร่วมมือจากผู้ปกครองของเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา ความร่วมมือจากหน่วยงาน องค์กรและบุคลากรในชุมชน และภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

การส่งเสริมการศึกษา หมายถึง การดำเนินงานของพระสงฆ์เพื่อส่งเสริมการศึกษาระดับประถมศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา

เด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา หมายถึง เด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบากไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาตามปกติที่รัฐพึงจัดให้ ต้องมาอยู่ในความอุปการะของพระสงฆ์ โดยที่พระสงฆ์เป็นผู้เลี้ยงดูและส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษา อายุประมาณ 7 - 15 ปี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเพื่อใช้ในการวิจัย

ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากหนังสือ เอกสาร บทความทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาและสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2. ประชากรและตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรและตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีทั้งหมด 4 กลุ่ม ผู้วิจัยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) ได้ประชากรที่ใช้ในการวิจัยดังนี้ คือ

2.1 พระสงฆ์ที่ก่อตั้งหรือบริหารงานในการส่งเสริมการศึกษาระดับประถมศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา วัดละ 1 รูป จำนวน 13 รูป

2.2 เด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ในความอุปการะของพระสงฆ์ ต้องเป็นเด็กที่สามารถเป็นตัวแทนทางความคิดเห็นได้ ได้แก่ เด็กในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 วัดละ 5 คน จำนวน 64 จำนวนเด็กทั้งหมด 65 คน เนื่องจากวัดมหิตตมังคลารามมีเด็กที่เป็นตัวแทนทางความคิดเห็นสามารถให้สัมภาษณ์ได้เพียง 4 คน

2.3 พระสงฆ์หรือฆราวาสที่ร่วมงานในการปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมการศึกษาระดับประถมศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา ต้องมีประสบการณ์ในการทำงานด้านการส่งเสริมการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาอย่างน้อย 1 ปี พระสงฆ์ที่ร่วมงาน วัดละ 2 รูป จำนวน 15 รูป ฆราวาสที่ร่วมงานวัดละ 2 คน จำนวน 4 คน จำนวน 19 รูป/คน จากจำนวนพระสงฆ์และฆราวาสทั้งหมด 26 รูป/คน เนื่องจากวัดยางคอกยเกลือ วัดอุโมงค์ และวัดมหิตตมังคลารามไม่มีพระสงฆ์หรือฆราวาสที่ร่วมงาน ส่วนวัดโบลสวรรค์มีพระสงฆ์ที่ร่วมงานเพียง 1 รูปเท่านั้น

2.4 ครูในโรงเรียนที่เด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาเรียนอยู่ ต้องมีประสบการณ์ในการสอนอย่างน้อย 5 ปี และมีภูมิลำเนาอยู่ในท้องถิ่นนั้น โรงเรียนละ 5 คน จำนวน 62 คน จากจำนวนครูทั้งหมด 65 คน เนื่องจากที่โรงเรียนวัดพุทธไทยวัลย์ มีครูที่สอนในระดับประถมศึกษาเพียง 3 คน และโรงเรียนพระพุทธรชินวงศ์ของวัดศรีโสภามีครูที่สอนในระดับประถมศึกษาเพียง 4 คนเท่านั้น

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้มี 5 ชุด ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ 4 ชุด และ แบบสังเกต 1 ชุด

แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาการปฏิบัติงานของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการศึกษาระดับประถมศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา ในแต่

ละด้าน คือ ด้านความเป็นมาในการปฏิบัติงาน ด้านหลักธรรมที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน ด้านแนวปฏิบัติและวิธีการดำเนินงาน ด้านปัจจัยที่ส่งเสริมการปฏิบัติงาน และด้านปัญหาในการปฏิบัติงานเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) โดยมีข้อคำถามเป็นปลายเปิด ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง โดยมีทั้งหมด 4 ชุด คือ

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์พระสงฆ์ที่ก่อตั้งหรือบริหารงานในการส่งเสริมการศึกษาระดับประถมศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์เด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาที่อยู่ในความอุปการะของพระสงฆ์

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 3 เป็นแบบสัมภาษณ์พระสงฆ์หรือฆราวาสที่ร่วมงานในการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการศึกษาระดับประถมศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 4 เป็นแบบสัมภาษณ์ครูในโรงเรียนที่เด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาเรียนอยู่

แบบสัมภาษณ์แต่ละชุด แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานในการส่งเสริมการศึกษาระดับประถมศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา

แบบสังเกตที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสังเกตสภาพทั่วไปของวัดที่รับอุปการะเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา และสังเกตวิธีการปฏิบัติงานของพระสงฆ์ในด้านการอบรมเลี้ยงดู การปลูกฝังคุณธรรม และการฝึกอาชีพให้แก่เด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา ที่อยู่ในความอุปการะ

4. นำแบบสัมภาษณ์และแบบสังเกตที่สร้างขึ้น ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจพิจารณา แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

5. นำแบบสัมภาษณ์และแบบสังเกตที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับประชากรที่ใช้ในการวิจัยแต่ไม่ใช่ประชากรที่ใช้ในการวิจัย แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข เป็นเครื่องมือฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ในการวิจัย

6. ผู้วิจัยเดินทางไปสัมภาษณ์ประชากรที่ใช้ในการวิจัยและทำการสังเกตด้วยตนเอง

7. ผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์และแบบสังเกตมาวิเคราะห์ โดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปของความเรียง และตารางประกอบความเรียง

8. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และให้ข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ของการวิจัย

1. เป็นแนวทางในการส่งเสริมการศึกษาระดับประถมศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา
2. ทำให้ทราบถึงวิธีการปฏิบัติงานของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการศึกษาระดับประถมศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา
3. เป็นข้อมูลให้หน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา รวมทั้งหน่วยงานอื่น ๆ ได้ทราบข้อมูลพื้นฐาน เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการศึกษา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้ปฏิบัติงานต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ